

Els inicis de Fuster i la València de postguerra

TEXT DE LA CONFERÈNCIA INAUGURAL DE FRANCESC DE PAULA BURGUERA AMB MOTIU DE L'EXPOSICIÓ "ELS ARXIUS DE JOAN FUSTER", (LA NAU, 26 DE GENER - 19 DE MARÇ DE 2006) REALITZADA EN LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA.

Els inicis de Fuster, que vaig viure de prop, a Sueca, i que, en bona part, també van ser els meus pel que fa a l'estima i conreu de la llengua, i a la preocupació pel nostre país, es produeixen durant els primers anys de la postguerra. Cal recordar quina era aleshores la situació de València.

La guerra havia acabat el primer d'abril de 1939. Un mes després, el 3 de maig, tindrà lloc a la ciutat de València la primera gran desfilada militar en commemoració de la victòria. Totes les primeres espases de l'exèrcit vencedor, al capdavant dels seus regiments, divisions i batallons, es van concentrar a València per a la gran festa. Els Moscardó, Muñoz Grande, Varela, Orgaz, Queipo de Llano, Saliquet, Kindelán van fer cap a València. I, naturalment, al capdavant de tots el general Franco, l'invicto Caudillo, el César de la Patria, com l'anomenava el diari Levante d'aquella època.

Els actes commemoratius van consistir en una missa oficiada a la plaça, front a l'Ajuntament, i tot seguit la desfilada de l'exèrcit que, prèviament, s'havia concentrat a l'altra part del riu, al passeig de l'Albereda.

El diari Levante informava sobre la celebració de la missa amb aquestes paraules: En el centro de la gran Plaza del Caudillo y frente a la fachada principal del Ayuntamiento, en donde estaba el palco del Jefe del estado, un monumental Altar de líneas severísimas -traza y ambiente del Movimiento- presidido por la sencilla cruz, grande y proporcionada. A los lados, unos enormes mátilles enarbolaban las banderas Nacionales y del Movimiento. La enseña gloriosa y representativa de Valencia -La Señera- había sido colocada al pie del Altar por la Corporación municipal.

Aquesta presència de la senyera no serà casual. La senyera que es guarda a l'Ajuntament de València, tindrà un cert protagonisme en aquests moments incials de la postguerra. De moment, i al dia següent a la desfilada, el baró de Càrcer, alcalde de la ciutat, i al capdavant de la Corporació, visita Franco per oferir-li una reproducció de la banderola. El diari Levante donava així la notícia: A la una de la tarde el Generalísimo recibió, en su residencia, al Ayuntamiento en corporación, que le ofreció una reproducción de la Senyera, que recogió con viva emoción, demostrando su agradecimiento por lo que representa el obsequio de esa gloriosa enseña, y al final de sus cariñosas palabras, el Caudillo dijo que la guardará como una reliquia.

Però no acaba ací el protagonisme de la bandereta que es guarda a l'Ajuntament de València. Dues setmanes després de la primera desfilada de la victòria franquista, a València, es

celebrarà a Madrid la "gran desfilada", la que serà recordada pels historiadors. Serà el 19 de maig. I a Madrid portaran els concejals de l'ajuntament de València la "senyera", perquè participi en la cavalcada madrilenya que desfilarà davant el Caudillo en el que es coneix com el "Gran desfile de la Victoria". El de València va ser una mena d'assaig.

I encara la dita senyera estarà present en altres actes de tipus militar. Des de Madrid, marxarà a Galícia per estar present als actes d'homenatge al general Aranda, que havia estat l'alliberador de València. El diari Levante, el 2 de juny d'aquell any de 1939, ens informa de que, després de Madrid, la Senyera marchó a Galicia llevada por nuestro alcalde y los tenientes de alcalde, acompañada por un grupo de distinguidas señoritas valencianas, que fueron para vestir los típicos trajes de huertana, y dar una nota de color regional en aquellos actos de regreso a Galicia de las tropas gallegas, y la imposición de la Laureada de San Fernando al glorioso general Aranda, Jefe del Cuerpo del Ejército de Galicia. Ayer, a las 7:30 de la tarde, llegó a nuestra ciudad la enseña valenciana y al entrar en la plaza del Caudillo y dirigirse al Palacio Municipal, fue aclamada por la inmensa multitud congregada en dicho lugar. En el balcón del Ayuntamiento fue recibida por el Alcalde Barón de Càrcer, quien en el instante de recogerla pronunció "Franco, Franco, Franco", contestado unánimemente por la muchedumbre entusiasmada".

Aquestes coses passaven a València recent acabada la guerra. Coses on la "coentor", que sempre ha estat un senyal d'identitat de la nostra dreta, de la dreta valenciana, es fa ben patent. A mi, això de que la senyera era acompanyada por un grupo de distinguidas señoritas valencianas, que fueron a vestir los típicos trajes de huertana, y dar una nota de color regional en aquellos actos, ¿què voleu que us diga? M'arriba a l'ànima i em posa tendre!. ¡¡¡Dar una nota de color regional!!! Hi haurà cosa més bonica?

Mentre això passava a la ciutat de València, a Sueca, Fuster i Fermí Cortés es preparaven per a continuar el seu batxillerat a l'Institut local, que acabarien el juny de 1942. I a l'octubre d'aquest any, tots dos iniciaven la carrera de dret en les aules de la Universitat de València.

En acabar la guerra, Fuster tenia 17 anys. I compartia ja, amb Fermí Cortés, la seua preocupació per la nostra història i la nostra llengua i per tot allò relacionat amb els nostres senyals d'identitat com a poble. Ben aviat, la casa de Fuster, la que després serà la famosa casa del carrer de Sant Josep 12 de Sueca, lloc de peregrinatge de polítics i escriptors d'arreu dels Països Catalans, va ser el caliu on jo em vaig iniciar en el valencianisme. Fuster i Cortés marxaven els dilluns a València, a les classes de la Facultat de Dret, i tornaven a Sueca els caps de setmana. I era aleshores que aprofitàvem per reunir-nos a casa de Fuster i xerrar sobre literatura, la llengua i la situació al país. Devia tenir jo al voltant dels quinze anys quan Fuster em dona a llegir un dels llibres de la seua, aleshores, incipient biblioteca: el Concepte doctrinal del valencianisme, de Joaquim Reig. Val a dir que també la política, des dels primers moments, va estar present en les nostres converses i atencions. De mi puc dir que la lectura d'aquell llibre de Joaquim Reig, quan a penes tenia quinze anys, em va produir una mena d'inquietud i desfici i, com a conseqüència, em va despertar la gran curiositat. Va ser el començament de tota la preocupació i el neguit pel futur del País Valencià, del meu poble, i que m'ha acompanyat al llarg de tots els meus darrers seixanta anys.

Sueca era, en aquells moments, una mena de focus valencianista primerenc, gràcies a Fuster i Cortés. Per qüestió d'edat, no havien conviscut amb els valencianistes d'abans de la guerra. I ara, ens trobàvem que d'aquell valencianisme havia quedat ben poca cosa i, en tot cas, els residus eren més de caire cultural o literari que no pas polític. Però era inevitable, i necessari, que en algun moment, el focus suecà que Fuster i Cortés representaven arribar a prendre contacte amb uns o altres dels supervivents provinents d'abans la guerra. I això es va produir d'una forma casual i curiosa. Es tracta de com Fuster va conèixer Carles Salvador. Era el maig de 1947. El dissabte dia 10, vespra de la Mare de Déu dels Desemparats, Fuster tingué notícia per un amic que el periòdic d'aquell dia publicava un article de Carles Salvador en què parlava d'ell, de Fuster, titulat "Un nuevo poeta". Val la pena conèixer alguns paràgrafs de l'escrit de Salvador. Diu així: Sólo hemos leído de él unos pocos poemas -exactamente seis- publicados en los almanaques de Las Provincias para los años 1946 y 1947. Ha publicado, también en el almanaque de 1945, una muy justa y muy ajustada síntesis crítica de la poesía valenciana contemporánea...

La aparición de este lírico nos regocija el alma; tanto que a la manera de Constantí Llobart nos place incluirle en la lista de los nombres de "La Morta Viva" y esperamos de él grandes obras. ¿Quién es Joan Fuster? En 1944 firma en Sueca. En octubre de 1945 firma en Valencia...

Gramaticalmente es un gran conocedor de nuestro idioma y lo escribe sin concesiones de ninguna clase. Su formación, pues, es perfecta.

Joan Fuster, poeta valenciano desconocido personalmente por nosotros, es ya un escritor maduro y hasta sospechamos, que Joan Fuster no sea un nombre de pila sino la vulgaridad de un seudónimo.

No tardaria gens, Carles Salvador, a eixir dels seus dubtes. Coneixedor de l'article, Fuster va dirigir unes lletres d'agraïment al seu autor. Pocs dies després, Carles Salvador visitava Fuster a la seua pensió d'estudiant del carrer del Mar. Es així que es van conèixer. En aquella pensió, anomenada la pensió Clorofila, per l'abundància de verdures que es servien a l'hora dels menjars, s'hospedava també Josep Bausset, gran amic de Fuster, sortosament encara entre nosaltres, i que sol vindre els dilluns a València des de l'Alcúdia, a una tertúlia que es reuneix als locals del Micalet. Als seus 90 anys!

Carles Salvador l'any següent, el 1948, serà cridat per Manuel González Martí, que havia estat nomenat president de Lo Rat Penat, perquè s'encarregue de posar en marxa uns cursos de valencià. En parlarem després. Ara, i ja que ens hem referit a Lo Rat Penat, fora convenient conèixer la trajectòria de la vella entitat en els primers anys de la

postguerra. Als tres mesos d'acabada la guerra, el 3 de juliol de 1939, Lo Rat Penat signa la convocatòria dels 56 Juegos Florales de Valencia que la premsa publica el dia 6.

És ben sabut que, a Barcelona, els Jocs Florals van ser prohibits radicalment tot just acabada la guerra. Al llarg de molts anys, els jocs Florals catalans s'hauran de celebrar a l'exili, siga a Europa o a Amèrica. València, però, és diferent. Ací no passa res, no hi ha cap perill. Els valencians podem continuar fent les nostres "festetes" i portant la "senyera" que es guarda a

l'Ajuntament de València a participar en els actes militars que celebraven la victòria de l'exercit franquista.

Així tenim, com deia, que Lo Rat Penat convoca els Jocs Florals esmentats i ho fa amb aquest títol: Convocatoria para el presente Año de Victoria. I comença així: Doctos escritores, inspirados poetas y artistas del Reino de Valencia, aunque estéis ausentes de nuestra amada tierra, pero que en ella estáis en espíritu: Lo Rat Penat os envía fraternal saludo y se complace en invitaros a la Justa que se celebrará este año bajo la noble protección del excelentísimo Ayuntamiento de esta ciudad, ateniéndose al siguiente cartel...

Convocatòria en castellà, com es veu, i que no es fa extensiva, com era tradicional en Lo Rat Penat, als escriptors, als poetes i als artistes d'aquelles terres on es parla la nostra llengua, com el Principat, el Regne de Mallorca, el Rosselló o la ciutat de l'Alguer. Si es es diu, però, que los trabajos que opten a los premios ordinarios serán escritos en valenciano.

La Flor Natural d'aquests primers Jocs Florals de la postguerra la va guanyar Josep Monmeneu amb un poema que era Un cant al Nou Conqueridor, és a dir, a Franco i que començava així:

Sóc Francesc d'Espanya, oh ma bella aimia
que el pret li pertoca de conqueridor;
qui en el guany de terres més deler sentia
pel vostre cor...

La reina dels jocs va ser la senyoreta Conchita Pujol Montis, filla dels marquesos de la Bastida. I el mantenidor, segons Las Provincias, era el "excelentísimo señor don Antonio Goicoechea, ex Ministro de la Monarquía". Per al Levante es tractava del camarada. Així titulava la informació sobre l'acte: Loa a la gran patria española. El camarada Antonio Goicoechea dicta una gran lección de hispanidad como mantenedor de los Juegos Florales. L'acte es va celebrar tot en castellà excepte la lectura de la poesia de la Flor Natural.

Comenzó la fiesta con la palabras rituales del Alcalde en el idioma de la Nación y del Imperio, que fue en esta ocasión el de los Juegos Florales, deia el Levante.

L'any següent, 1940, la reina del Jocs Florals serà la filla del dictador, Carmencita Franco. El poeta premiat serà Calatayud Bayà i el mantenidor, Martí Domínguez i Barberà. I el 1941, la reina va ser Maria Aranda, filla del general Aranda. Segons deia Las Provincias, "Después de la hija del Caudillo, Carmencita Franco, no podía suceder otra que María Luisa Aranda, porque con ello, también Valencia rinde un homenaje de gratitud al ilustre general que, con sus tropas, entró en nuestra ciudad liberándola del yugo marxista". El poeta premiat serà Pascual Asins Lerma i el poema, com no podia ser d'una altra manera, era un cant a la victòria franquista. El mantenidor va ser el general Millán Astray.

A partir de 1942, els jocs van adquirint un caire més civil, les reines seran triades entre senyoretetes de la distingida sociedad valenciana i els mantenidors persones més normals com José Mª Pemán o Esteban Bilbao, per exemple. A poc a poc Lo Rat Penat anirà "normalitzant-

se" fins arribar a tindre presidents com Manuel González Martí que, com ja hem vist, cridarà a Carles Salvador per protagonitzar uns cursos de llengua.

Fuster i Carles Salvador ja es coneixien. Calia el contacte amb Xavier Casp i Miquel Adlert, també valencianistes provinents de l'avatguerra. Al col·legi dels jesuïtes havia arribat el pare Joan Bta. Bertran, poeta en català que procedia de Barcelona. Jo era antic alumne dels jesuïtes i de quan en quan anava a visitar-lo. Un dia em va dir que li agradaria conèixer Fuster i una vesprada ens acostarem Fuster i jo al col·legi. Va ser en aquella conversa que el pare Bertran ens parlà de Casp i Adlert i la conveniència de conèixer-los. I així va ser. El pare Bertran s'encarregà de concertar l'entrevista. Aquests encontres de Fuster amb Carles Salvador i amb el tàndem Casp-Adlert, significava l'enllaç entre els valencianistes que ens havíem anat formant en aquell focus primerenc de Sueca, al voltant de Fuster, i alguns valencianistes provinents de la República.

I cal dir que, per a nosaltres, el contacte amb Casp i Adlert, produirà, ben aviat, fruits literaris. Als pocs mesos, Fuster veurà publicat el seu primer llibret de versos, titulat Sobre Narcís, editat per Torre, l'editorial de Casp i Adlert.

El 7 de març de 1948, Fuster m'escriu des de Sueca a Madrid, on jo estic estudiant Econòmiques a la Universitat de San Bernardo, contestant a una carta meua, i em dona la notícia: Em dius que no escrius res. Igual em passa a mi. De totes formes, a marxés forçades he hagut d'escriure alguna cosa. Pròximament (estan ja acabant-me'l) eixirà un fascicle de poemes meus amb pròleg de Casp. He fet un tiratge de cent exemplars només. I clar és, no n'hi haurà prou ni per a repartir entre els amics (Tampoc no estaran massa interessats a tenir-ne). La idea és donar un tast de la meua poesia (ja que no cap pensar en un llibre per ara) sobre tot a Catalunya i Mallorca. A condició, però, que no vagis dient-ho als altres amics meus que es quedaran sense tenir-ne (cosa que no és per a sentir-ho). M'agradaria escriure't una mica més. Però són, justament, les 6:30 i és l'hora de començar el cine. Fan, avui, Los mejores años de nuestra vida. Se'n parla molt. Veurem que ix. No tinc massa confiança amb aquestes cintes "genials" que fan (o anuncien) els americans.

Mesos després, en passar l'estiu, vaig començar a preparar el conjunt de poemes que hauran de formar el meu Ara que sóc ací, el meu opuscle semblant al de Fuster que publicaran

Casp i Adlert. Jo sóc a Madrid i serà Fuster el que em servirà d'enllaç i, per tant, qui s'encarregarà de preparar l'edició juntament amb els editors i amb el pare Bertran que havia d'escriure el pròleg. Finalment, el març de 1949 va eixir de la impremta. Fuster m'escriu: Naturalment en aquest món tot té un acabament: inclús les edicions de versos. Dilluns o dimarts al matí t'enviaré ja l'Ara que sóc ací que, per fi, em lliuraren ahir a València els editors. Com podràs veure ha eixit molt decent. Has tingut més sort que jo, en la qüestió del paper, puix que el teu té més cos, i és una miqueta millor.

Ens trobem en 1949. Fuster ja ha conegut Carles Salvador i a pres contacte amb Casp i Adlert. S'ha establert una relació amb valencianistes provinents de la República. En aquest moment, Carles Salvador, com he dit abans, ha posat en marxa els cursos de valencià en Lo Rat Penat per indicació del seu president Manuel González Martí. Col·laboraven amb Carles Salvador en aquesta tasca docent, persones com Enric Valor, Soler i Godes, Josep Giner, Paco Ferrer Pastor

i mossèn Sorribes, el rector de Rocafort. I comptaven amb el suport d'Adolf Pizcueta, un valencià exemplar en moltes coses i que ha volgut passar discretament per la vida social i cultural valenciana.

Els cursos arribaren a donar-se, també, a Madrid. Lo Rat Penat tenia un delegat a Madrid, Josep Joaquim Sanchis Zabalza, un il·lustre i il·lustrat valencià que exercia a la capital de l'Estat la seua professió de corredor de comerç. Ell mateix s'encarregà d'organitzar els cursos als locals de la Casa de València i fer de professor. Tasca en la qual li vaig ajudar -jo estava estudiant a Madrid- a manera de professor adjunt o PNN. El suport econòmic, en aquest cas, el va aportar Salvador Ferrandis Luna, marquès de Valverde, també resident a Madrid.

Mentre, Casp i Adlert tracten de posar en marxa la seua editorial Torre. El grup de Carles Salvador, a Lo Rat Penat, i el grup de Casp i Adlert al voltant de l'editorial Torre, son els dos moviments culturals més importants, jo diria que els únics, sobre tot pel que fa al conreu de la llengua en aquest moment. Però com passa sovint en aquest país nostre -país "misericable", com diria Fuster- el senyor Adlert estava enfrontat a Carles Salvador. Li retreia, en primer lloc, que haguera acceptat incorporar-se a Lo Rat Penat. I, també, per diferències sobre criteris literaris. Carles Salvador parlava d'un retorn a Llorente mentre que Adlert i Casp estaven per una poesia de caire modern. Però per damunt de tot açò, hi havia un Adlert que volia ser el centre de tot i el director del cotarro cultural de la ciutat de València. Fuster, amb la seua ironia, m'escriu el maig de 1949: Els senyors Torre em varen contar els projectes editorials que duen entre mans. Com que els de l'altra banda (es refereix a Carles Salvador i el seu grup) s'han dedicat a editar llibres, ells, que es consideren superiors, a fi de justificar davant ells mateixos aquesta presumpta superioritat, han decidit editar-ne, també, pel seu compte.

Ara, a finals de mes, anirà Casp a Madrid, i probablement s'endurà per a la censura l'original de tres o quatre llibrets. La idea és publicar una col·lecció de volums d'una seixantena de pàgines cada un, titulada Col·lecció Gavina, en la qual s'alternarà la prosa i la poesia. El primer tomet, titulat Raïmet de pastor, (açò m'han dit que és una planta de muntanya; jo no en sabia res) seran contes del senyor Sanç Moia. El segon, "si el tiempo no lo impide y con el permiso de la autoridad competente", serà un llibret de versos meus, el títol del qual no el tinc fixat encara, que potser siga el de Criatura. El volum següent serà el primer d'una sèrie de Rondalles valencianes, narracions populars fetes (escrites o transcrites, millor dit) per Enric Valor. El projecte s'allarga fins a dotze números. De les obres en prosa que diuen que publicaran figuren Assaigs crítics de Casp i obres de filologia de Sanchis i Navarro, més algun altre aplec de contes. De versos, pensen publicar tots els poetes del grup, tu entre ells. De manera, Paco, que ja ho saps, estàs inclòs en un dels 12 primers números de la Col·lecció Gavina, que Déu beneïska.

Aquest projecte que m'anuncia Fuster es posarà en marxa amb alguna variació: la col·lecció no es dirà Gavina sinó l'Espiga. I el llibre de versos de Fuster no es titularà Criatura sinó Ales o mans.

I és a partir d'ara que Fuster anirà despuntant. Comença a ser conegut a Barcelona i a Mallorca i a relacionar-se amb els intel·lectuals i lletraferits de Catalunya i de Les Illes. I poc a poc, Fuster va adquirint un cert protagonisme pel que fa a les relacions entre la gent del Principal quan volen prendre contacte per rebre informacions del que passa al País Valencià. D'alguna

manera, Adlert i Casp es senten desplaçats en ocasions i comencen a sentir una espècie de gelosia. Sobre tot Adlert, que volia ser l'únic representant del valencianisme davant de catalans i mallorquins. Com he dit i escrit altres vegades, Miquel Adlert tenia vocació de lloca. Volia que tots els joves que ens havíem acostat al seu grup, als que ens considerava els seus pollets, estiguérem sota la seua batuta, sota la seua direcció per a guiar-nos pel bon camí. Però clar, els pollets anaven creixent. Fuster començava a ser conegut. Comença a ser tingut en compte per la gent del Principat i de Les Illes, com deia. I una prova la tindrem ben prompte, amb motiu de l'arribada a València de l'Obra del Diccionari Català-Valencià-Balear, el desembre de 1951. L'objectiu no era altre que donar a conèixer la tasca per portar a terme l'obra iniciada per mossèn Alcover, a Mallorca, i continuada per Francesc de Borja Moll amb la col·laboració, des de 1943, del valencià Sanchis Guarnier.

Amb aquest motiu, s'havia creat una exposició on, a més de figurar la bibliografia corresponent, es presentaven mapes de totes les comarques on es parla la nostra llengua, tant del Principat, del País Valencià o de les Illes, com d'Andorra i de la ciutat de l'Alguer. L'exposició s'havia fet ja a Barcelona i ara era el torn de València. El diari Las Provincias, en anunciar que el 12 de desembre, a la vesprada, s'inauguraria al pati de cristall de l'Ajuntament de València l'exposició, deia el següent: La explicación de la obra del Diccionari estará a cargo del filólogo valenciano Manuel Sanchis Guarnier que, radicado en Mallorca, ha venido ex professo con el director don Francisco de Borja Moll, acompañado de un grupo de intelectuales catalanes y mallorquinas que se pondrá en contacto con la delegación valenciana para la difusión de dicha obra cultural.

En efecte, al País Valencià s'havia format una delegació sota la denominació de Comissió patrocinadora del Diccionari. Cal que ens detinguem un moment i ens fixem detalladament en els noms que formaven la comissió. Son els següents: president, Nicolau-Primitiu Gómez Serrano. I membres, per ordre alfabètic: Agustí Alamán, Francisco Alcalde Vilar, Emili Beüt, Joan Bta. Carles i Llemosí, Salvador Carreres Zacarés, Francisco Cerdà Reig, Martí Domínguez i Barberà, Enric Duran i Tortajada, Salvador Ferrandis Luna, Domingo Fletcher, Joan Fuster, Josep Giner, Manuel González Martí, Leopoldo Matínez Vidal, José Ombuena Antiñolo, Manuel Palau, Adolf Pizcueta, Joaquim Reig, Baltasar Rull Vilar, Carles Salvador, baró de San Petrillo, Julián San Valero, Francesc Soriano i Bueso, mossèn Vicent Sorribes, Maximilià Thous, Ignasi Villalonga i Arturo Zabalza.

El que primer salta a la vista en llegir detingudament aquesta llista és la gran absència: ni Miquel Adlert ni Xavier Casp hi figuren. Aquells que es consideraven "superiors", aquells que menyspreaven a tots els qui no formaven part de la seua "capelleta", del grup Torre, com deien, es van trobar exclosos de la Comissió patrocinadora del Diccionari. En canvi si que formen part Carles Salvador i Joan Fuster. Per les raons que foren -sens dubte relacionades amb la manera de ser i de voler imposar sempre la seua- Adlert no va ser inclòs a la Comissió.

No era gens estrany per als que coneixíem Adlert. La Comissió era, obligat per les circumstàncies del moment, una comissió plural. I Adlert no era un home acostumat a compartir res amb ningú.

En els anys de la transició, concretament en el 1977, quan Casp i Adlert han arribat al desgavell de negar la unitat de la llengua, Adlert publica un llibret titulat En defensa de la llengua

valenciana, on es queixa de que no el cridaren per a formar part de la Comissió, ja mi, que era a València l'únic delegat, representant o com es vullga dir del Diccionari! I afegeix que amb l'entrada de Fuster a formar part de la Comissió comença la catalanisació de València on Joan Fuster era el capdancer.

En 1951 no és capdancer de res. La seua dimensió literària encara no ha arribat al reconeixement global. Fuster es troba, encara en la seua fase de poeta. Ferrandis Luna, en un article a Las Provincias el 9 d'agost de 1951, encara parla del poeta Joan Fuster que acaba de publicar Cinc invocacions, del que diu cinco sonetos pulcramente editados de este espíritu inquieto, en torbellino, enigmático, difícil y bello que ha emergido en la poesía valenciana con presagios prometedores.

Fuster és encara un poeta en aquells moments. El descrèdit de la realitat, llibre que marca la fita en que s'inicia la seua trajectòria imparabile com assagista, encara tardarà quatre anys en publicar-se.

És en aquests quatre anys que Fuster, amb els seus escrits, amb les seues col·laboracions a la premsa, anirà creant-se la personalitat com a pensador extraordinari, cridant l'atenció sobre la seua vàlua d'intel·lectual que poc a poc anirà consolidant-se, tot i abans d'arribar al 1962 en que publicarà "Nosaltres els valencians" i "El País Valenciano". Dos llibres dels més "cridaners" però que no haurien de fer menysvalorar la resta de la nombrosa obra fusteriana, tant important o més, intel·lectualment parlant. Vegeu les seues "obres completes". En tot cas, a l'hora d'analitzar el que ha estat la producció literària, en el món del vers o de l'assaig o de la història, dins l'àmbit del Països Catalans i també, a l'Estat espanyol, Fuster és i serà per sempre més, una personalitat indefugible.

Moltes gràcies.

València, gener de 2006

Francesc de Paula Burguera

Universitat de València